

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Петрушенко Ю.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»
на тему «**ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У**
СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ»

Здобувача вищої освіти 4 курсу _____ К.Р. Кисельової
(номер курсу) (підпис) (ініціали,
прізвище)
групи МЕ-91а
(шифр групи)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Керівник ст. викладач, к.е.н. _____ А.С.Воронцова
(посада, науковий ступінь) (підпис) (ініціали, прізвище)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)

здобувачу 4 курсу, групи МЕ-91а

(номер курсу) (шифр групи)

Кисельовій Ксенії Романівні
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи: «Транснаціональні корпорації та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах»

затверджена наказом по університету від «11» травня 2023 року №0484-VI

2. Термін подання здобувачем закінченої роботи «06» червня 2023.

3. Мета кваліфікаційної роботи: виявлення місця та характеру впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини.

4. Об'єкт дослідження: місце транснаціональних корпорацій у міжнародних економічних відносинах.

5. Предмет дослідження: транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародних економічних відносин

6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах аналітичних та звітних документів міжнародних та державних організацій, законодавчої бази України, наукових та науково-періодичних працях вітчизняних і зарубіжних авторів, науково-популярній літературі тощо.

7. Орієнтовний план кваліфікаційної бакалаврської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

Розділ 1: Теоретичні засади дослідження транснаціональних корпорацій в системі міжнародних економічних відносин – 05.05.2023 р.

У розділі 1: дослідити сутність та основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій, охарактеризувати структуру та класифікацію транснаціональних корпорацій.

Розділ 2: Аналіз місця та впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини – 01.06.2023 р.

У розділі 2 проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку транснаціональних корпорацій, виявити напрями впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини, ідентифікувати основні проблеми і сформулювати перспективи діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.

8. Консультації щодо роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МEB	05.04.2023 р.	05.04.2023 р.
2	Воронцова А.С., старший викладач кафедри МEB	06.05.2023 р.	06.05.2023 р.

9. Дата видачі завдання: «05» квітня 2023 року

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему

«ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ»

здобувача Кисельової Ксенії Романівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Основний зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи викладено на 37 сторінках, зокрема список використаних джерел із 40 найменувань, який розміщено на 4 сторінках. Робота містить 2 таблиці, 3 рисунки, а також 1 додаток, розміщений на 1 сторінці.

В сучасних умовах тенденція глобалізації міжнародних економічних відносин сприяє та посилює процеси транснаціоналізації. Безсумнівно в таких умовах, транснаціональні корпорації (далі – ТНК) відіграють важливу роль у світовій економіці, вони є монопольними носіями прямих іноземних інвестицій та інноваційного потенціалу. Транснаціональні корпорації є рушійною силою глобалізації економіки, яка сприяє зникненню торговельних бар'єрів, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і розвитку ринкових відносин.

На сучасному етапі розвитку транснаціональні корпорації почали спрямовувати інвестиції в країни з перехідною економікою, де робоча сила відносно дешева, податки низькі, штрафи за забруднення навколишнього середовища також невеликі. Крім того, багатосекторні фірми почали витісняти односекторні, тоді як фінансові та торгові потоки через транснаціональні банки, у свою чергу, сприяли інтернаціоналізації та доларизації.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у виявленні місця та характеру впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

– дослідити сутність та основні етапи розвитку транснаціональних

корпорацій;

– охарактеризувати структуру та класифікацію транснаціональних корпорацій;

– проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку транснаціональних корпорацій ;

– виявити напрями впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини;

– ідентифікувати основні проблеми і сформулювати перспективи діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.

У ході дослідження використовуються відповідні загальнонаукові та емпіричні методи, включаючи систематизацію та узагальнення, порівняльні методи, кількісний аналіз, графічні та табличні методи, індукцію та дедукцію, наукову абстракцію та ідентифікацію потенційних шляхів підвищення конкурентних переваг світових та українських транснаціональних компаній у повоєнний період.

Отримані результати кваліфікаційної бакалаврської роботи:

1. На сучасному етапі економічного розвитку транснаціональні корпорації контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 68% міжнародної торгівлі, понад 80% патентів і ліцензій на нове обладнання, нові технології і ноу-хау і майже 90%. є прямі закордонні інвестиції.

2. Поки що транснаціональні корпорації є основою народногосподарського комплексу розвинених країн з ринковою економікою. У процесі трансформації світової економіки до міжнародного виробництва важливу роль відіграли транснаціональні фінансово-промислові групи (ТФПГ), як одна з найпоширеніших форм транснаціональних корпорацій, забезпечивши розвиток НТП у всіх напрямках: технологічний рівень якості продукції, ефективності виробництва, вдосконалення менеджменту, корпоративного управління тощо.

3. Сучасні транснаціональні корпорації, окрім існуючого міжнародного обміну товарами та послугами, також створили міжнародне виробництво та відповідні сфери послуг, сприяли перетворенню локальних (міждержавних,

регіональних) міжнародних економічних відносин у глобальні економічні відносини.

4. Вплив COVID-19 на авіакомпанії був особливо жорстоким: попит впав нижче рівня після 11 вересня 2001 року. American Airlines, наприклад, опустилася з № 372 у списку на № 967 після того, як у першому кварталі опублікувала збиток у розмірі 2,2 мільярда доларів. Дохід у третьому кварталі знизився на 73% порівняно з аналогічним періодом минулого року, а загальний пробіг у милях знизився на 59% порівняно з попереднім роком.

5. Однією з умов діяльності транснаціональних корпорацій є наявність в Україні сировинних ресурсів, а саме великих запасів різноманітної сировини (вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, урану та ін.) та наявність обладнання для їх видобутку корисних копалин, а також відносно дешевої робочої сили, що є непереборним фактором для діяльності транснаціональних компаній на території України.

6. Згідно з вищезазначеною політикою уряду України, він має бути спрямований на використання всіх позитивних можливостей, які виникають у діяльності транснаціональних корпорацій, та компенсацію негативних наслідків їхньої діяльності, а також має розробляти пріоритети, виходячи з рішучості держави і, отже, не повинні мати на меті надання податкових знижок або накладати обмеження на операції.

Ключові слова: ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ, ТНК, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ, УКРАЇНА.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2023 рік

Рік захисту роботи – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.	10
1.1 Сутність та основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій	10
1.2 Структура та класифікація транснаціональних корпорацій.....	14
2 АНАЛІЗ МІСЦЯ ТА ВПЛИВУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.....	19
2.1 Сучасний стан та тенденції розвитку транснаціональних корпорацій ...	19
2.2 Вплив транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини	25
2.3 Проблеми і перспективи діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.....	29
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

В сучасних умовах тенденція глобалізації міжнародних економічних відносин сприяє та посилює процеси транснаціоналізації. Безсумнівно в таких умовах, транснаціональні корпорації (далі – ТНК) відіграють важливу роль у світовій економіці, вони є монопольними носіями прямих іноземних інвестицій та інноваційного потенціалу. Транснаціональні корпорації є рушійною силою глобалізації економіки, яка сприяє зникненню торговельних бар'єрів, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і розвитку ринкових відносин.

На сучасному етапі розвитку транснаціональні корпорації почали спрямовувати інвестиції в країни з перехідною економікою, де робоча сила відносно дешева, податки низькі, штрафи за забруднення навколишнього середовища також невеликі. В таких умовах дослідження їх місця в та ролі у сучасних міжнародних економічних відносинах є доволі перспективним напрямом, адже може бути використано для покращення економічного становища в Україні.

Питання про роль транснаціональних корпорацій у міжнародних економічних відносинах тісно пов'язане з працями багатьох науковців сучасності. Зокрема, вивченням корпоративної діяльності у світовій економічній сфері займаються такі зарубіжні економісти, як М. Портер, Дж. Даннінг, Е. Пенроуз, С. Пахомов, Г. Черніков та ін. Зокрема, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) щорічно проводить моніторинг діяльності транснаціональних корпорацій у всьому світі.

Метою даної роботи є виявлення місця та характеру впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини.

У процесі дослідження поставлено виконання ряду завдань:

- дослідити сутність та основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій;
- охарактеризувати структуру та класифікацію транснаціональних корпорацій;

– проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку транснаціональних корпорацій ;

– виявити напрями впливу транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини;

– ідентифікувати основні проблеми і сформулювати перспективи діяльності транснаціональних корпорацій в Україні.

Об'єктом дослідження є місце транснаціональних корпорацій у міжнародних економічних відносинах.

Предметом дослідження є транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародних економічних відносин.

Методи дослідження. У ході дослідження використовуються відповідні загальнонаукові та емпіричні методи, включаючи систематизацію та узагальнення, порівняльні методи, кількісний аналіз, графічні та табличні методи, індукцію та дедукцію, наукову абстракцію та ідентифікацію потенційних шляхів підвищення конкурентних переваг світових та українських транснаціональних компаній у повоєнний період.

Інформаційну основу дослідження склали аналітичні та звітні документи міжнародних та державних організацій, законодавча база України, наукові та науково-періодичні праці вітчизняних і зарубіжних авторів, науково-популярна література тощо.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність та основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій

Сучасний світ відзначається глибокою глобалізацією, де корпорації перетинають межі національних держав і стають глобальними акторами у світовій економіці. Транснаціональні корпорації (ТНК) виступають одними з ключових фігурантів цього процесу, розширюючи свою діяльність та вплив на багатонаціональному рівні. Вони представляють собою компанії, які мають філії, підрозділи або виробничі майданчики в різних країнах, а їхні операції та рішення здійснюються на глобальному рівні.

З точки зору економіки, транснаціональна корпорація (ТНК) — це «будь-яке підприємство, яке здійснює прямі іноземні інвестиції в багатьох країнах, володіє або контролює прибуткові активи, виробляє товари чи послуги за межами країни свого походження або бере участь у міжнародному виробництві»[17]. Багатонаціональна корпорація, також відома як багатонаціональна корпорація (МНК) або багатонаціональне підприємство, є офіційною діловою організацією, яка веде бізнес принаймні у двох країнах.

Технічні визначення економічної сутності ТНК різняться в різних економічних джерелах, проте узагальнено термін «транснаціональна корпорація» означає комерційне підприємство, що характеризується двома основними рисами:

1) займатися достатньою кількістю видів господарської діяльності за межами своєї країни походження, включаючи продажі, дистрибуцію, видобуток корисних копалин, виробництво, дослідження та розробки, так що вони фінансово залежать від операцій у двох або більше країнах;

2) управлінські рішення приймаються на основі регіональних або глобальних альтернатив [21].

В історичному аспекті, розвиток ТНК можна розподілити наступним чином:

– етап міжнародного розширення: На цьому етапі компанія розширює свою діяльність поза межі своєї країни походження шляхом експорту товарів та послуг. Компанії на цьому етапі зазвичай мають обмежений міжнародний присутній, але вони поступово набувають досвіду та знань щодо міжнародного бізнесу;

– етап інтернаціоналізації: На цьому етапі компанія активно розширює свою глобальну присутність шляхом створення філій, дочірніх підприємств та спільних підприємств за кордоном;

– етап глобалізації: На цьому етапі ТНК мають глобальне присутність та оперують у багатьох країнах світу. Вони мають інтегровані системи управління, що дозволяють їм ефективно координувати свою діяльність на міжнародному рівні. Компанії можуть мати виробничі підрозділи у різних країнах, а також глобальну мережу постачальників та розподільних центрів.

Етап транснаціоналізації: На цьому етапі корпорації стають справжніми транснаціональними, оскільки їхні операції та управління орієнтовані на глобальному рівні, не обмежуючись конкретною країною або регіоном. Вони можуть розробляти та впроваджувати єдину стратегію, використовувати глобальну бренд та управляти децентралізованою мережею дочірніх підприємств.

Найдавніші історичні витoki транснаціональних корпорацій можна простежити до Західної Європи, особливо великих колоніальних та імперіалістичних підприємств Великобританії та Нідерландів, починаючи з 16 століття і продовжуючи наступні кілька сотень років. У цей період були створені такі компанії, як Британська Ост-Індська торгова компанія, щоб сприяти торговій діяльності своєї країни або територіальним придбанням на Далекому Сході, в Африці та Америці.

Однак сучасні багатонаціональні корпорації насправді не виникли до 19 століття з появою промислового капіталізму та його наслідками: розвитком фабричної системи; більшими, більш капіталомісткими виробничими процесами; кращими технологіями зберігання; і швидшим транспортом. Протягом 19-го та початку 20-го століть пошуки ресурсів, у тому числі корисних копалин, нафти та продовольства, а також тиск щодо захисту або розширення ринків призвели до

багатонаціональної експансії майже виключно компаніями в Сполучених Штатах та деяких країнах Західної Європи. 60% інвестицій цих компаній припало на країни Латинської Америки, Азії, Африки та Близького Сходу.

Монополія та олігополістична концентрація великих транснаціональних компаній у ключових галузях промисловості, таких як нафтохімія та харчова промисловість, також походить від численних злиттів і поглинань у ті роки. Наприклад, до 1899 року гігант американського агробізнесу United Fruit Company контролював 90 відсотків імпорту бананів у США, тоді як на початку Першої світової війни на Royal Dutch/Shell припадало 20 відсотків загального виробництва нафти в Росії.

Попит на природні ресурси продовжував підтримувати компанії в Європі та Сполучених Штатах між Першою та Другою світовими війнами. У той час як бізнес-інвестиції з Європи скорочувалися, діяльність транснаціональних корпорацій США стрімко розширювалася. В Японії в цей період з'явилися дзайбацу (або «фінансові конгломерати»), зокрема «Міцубі» та «Міцубісі». Ці великі корпорації пов'язані з японським урядом і мають олігопольний контроль над промисловим, фінансовим і комерційним секторами.

Протягом двох десятиліть після Другої світової війни, коли європейські та японські фірми почали відігравати дедалі важливішу роль, транснаціональні корпорації США мали майже монополію на іноземну інвестиційну діяльність. У 1950-х роках американські, європейські та японські банки почали інвестувати значні кошти в промислові акції, щоб полегшити злиття та сприяти концентрації капіталу. Великі досягнення в технологіях судноплавства, транспорту (особливо авіації), комп'ютеризації та телекомунікацій прискорили інтернаціоналізацію інвестицій і торгівлі транснаціональних корпорацій, а нові рекламні можливості допомогли транснаціональним корпораціям збільшити свою частку ринку.

Усі ці тенденції означали, що до 1970-х років консолідація олігополій і роль транснаціональних корпорацій у світовій торгівлі мали зовсім інший масштаб, ніж на початку століття. Якщо в 1906 р. було дві-три провідні фірми з активами в 500 млн. дол., то в 1971 р. таких фірм було 333, третина з яких мала 1 млрд. дол. Крім

того, транснаціональні корпорації стали контролювати 70-80% світової торгівлі поза плановою економікою.

За останню чверть століття кількість транснаціональних корпорацій різко зросла. У 1970 р. материнських компаній транснаціональних корпорацій нараховувалося близько 7 тис. Сьогодні їх кількість зросла до 38 тис., 90 % з яких розташовані в промислово розвинутих країнах, контролюючи понад 207 тис. іноземних дочірніх компаній. З початку 1990-х років глобальні продажі цих дочірніх компаній перевищили світовий експорт як основний засіб постачання товарів і послуг на ринок.

Однак велика кількість ТНК може вводити в оману, оскільки багатство ТНК зосереджено в 100 найбільших корпораціях, які в 1992 році мали глобальні активи на 3,4 трлн доларів, з яких близько 1,3 трлн доларів було за межами їхніх країн. На 100 найбільших ТНК також припадає приблизно одна третина загального обсягу ПШ в країнах походження. З середини 1980-х рр. прямі іноземні інвестиції під керівництвом транснаціональних корпорацій значно зросли. Між 1988 і 1993 роками глобальні ПШ (показник виробничого потенціалу транснаціональних корпорацій за межами їхніх країн) зросли в балансовій вартості з приблизно 1,1 до 2,1 трильйона доларів.

Транснаціональні корпорації (ТНК) є важливою частиною глобалізованої економіки та відіграють важливу роль у світовій торгівлі та інвестиціях. Розвиток транснаціональних корпорацій має свою унікальну суть, яка полягає в тому, що транснаціональні корпорації можуть перетинати національні кордони та діяти в глобальному масштабі.

1.2. Структура та класифікація транснаціональних корпорацій

Транснаціональні корпорації (ТНК) представляють собою складну структуру, яка оперує на міжнародному рівні і має значний вплив на світову економіку. Їх розмір, організаційна структура та специфіка діяльності

відрізняються від звичайних національних компаній. Для кращого розуміння та аналізу ТНК, важливо дослідити їх структуру та класифікацію.

Структури транснаціональних корпорацій можуть бути надзвичайно складними та різноманітними. Він передбачає, що материнська компанія зі штаб-квартирою в країні походження здійснює повноваження, контролюючи вплив на «дочірню компанію» в іншій країні, або безпосередньо, якщо приватна, або через володіння деякими або всіма акціями, якщо державна (материнська корпорація) може здійснювати контроль навіть з відносно невеликою часткою в дочірньому підприємстві). Наприклад, United Carbide India Ltd. є індійською філією американської Union Carbide Corporation.

Класифікація ТНК базується на різних критеріях, таких як галузь діяльності, міжнародна присутність, ступінь контролю та стратегія розвитку. ТНК можуть бути класифіковані за такими критеріями: Транснаціональні корпорації (ТНК) можуть мати різні типи структур, залежно від їх організаційної форми та способу ведення бізнесу

Ось декілька основних аспектів, за якими можна класифікувати ТНК:

Галузева класифікація: ТНК можна класифікувати за сферою їхньої діяльності. Наприклад, існують транснаціональні корпорації в сфері автомобілебудування, фармацевтики, електроніки, харчової промисловості та інших галузях. Класифікація за галузями дозволяє зрозуміти специфіку діяльності ТНК та їхніх основних напрямків розвитку.

Географічна класифікація: ТНК можна класифікувати за географічним розташуванням їхніх дочірніх підприємств та операцій. Наприклад, є ТНК з глобальною присутністю, що мають операції в багатьох країнах світу. Існують також регіональні ТНК, які фокусуються на певному регіоні, наприклад, транснаціональні корпорації, які активно діють в Європі, Азії або Африці.

Форма власності та контролю: ТНК можуть бути класифіковані за формою власності та рівнем контролю над дочірніми підприємствами. Є ТНК, що повністю контролюють свої дочірні підприємства, але також існують ТНК, що мають спільні підприємства з місцевими компаніями або залучають іноземних інвесторів.

Матрична або функціональна структура: ТНК можуть мати матричну або функціональну структуру організації. У матричній структурі ТНК організовані по географічних або функціональних зон, забезпечуючи координацію та співпрацю між різними підрозділами. У функціональній структурі ТНК організовані за функціональними підрозділами, такими як виробництво, маркетинг, фінанси тощо.

Розмір та обсяг діяльності: ТНК можуть бути класифіковані за їхнім розміром та обсягом діяльності. Деякі ТНК є мегакорпораціями з великою кількістю співробітників, великою капіталізацією та широким спектром продуктів та послуг. Існують також менші ТНК, які спеціалізуються на певних галузях або регіонах.

Багатонаціональна корпорація може бути «публічною» компанією, акції якої торгуються на фондовій біржі або в брокерській конторі; публічні покупці — це «акціонери», серед яких можуть бути як фізичні особи, так і установи, такі як банки, страхові компанії та пенсійні фонди. DuPont і Enron є прикладами публічних компаній. Або транснаціональна компанія може бути «приватною власністю», тобто не має публічних акцій; ці компанії часто контролюються родинами. Cargill — приватна компанія, яка донедавна контролювалася двома родинами.

Зупинимося на розгляді видів ТНК за моделлю розвитку, узагальнена інформація подана в додатку А в таблиці А.1.

Порівнюючи типи транснаціональних корпорацій, насамперед слід звернути увагу на принцип материнсько-дочірніх відносин. Виходячи з цього, теорія ТНК виділяє такі типи відносин (і навіть типи ТНК): етноцентризм, поліцентризм, геоцентризм і геоецентризм.

Міжнародні корпорації є державними монополіями з іноземними активами. Їх виробництво, торгівля та збутова діяльність виходить за межі країни.

Правова система міжнародних транснаціональних корпорацій передбачає комерційну діяльність у різних країнах зі створення на їх території іноземних філій у формі структурних підрозділів без юридичної самостійності та дочірніх компаній. Ці компанії мають відносно самостійні служби у виробництві та збуті готової продукції, дослідженнях і розробках тощо. Загалом вони становлять

великий виробничо-збутовий комплекс, у якому власником акціонерного капіталу є лише представники країни-засновника.

Міжнародні корпорації характеризуються етнічно-центричними відносинами. При ньому топ-менеджмент акцентує увагу на безумовному пріоритеті базової (материнської) компанії.

Для етноцентричних типів іноземні ринки все ще існують, головним чином як продовження внутрішнього ринку в країні батьківщини. Основною причиною створення транснаціональними компаніями філій за кордоном є забезпечення надійного постачання дешевої сировини або забезпечення безпеки зовнішніх ринків збуту. Особливістю цього типу транснаціональних компаній є те, що управлінські рішення приймаються в основному в материнській компанії, а закордонні філії надають перевагу співвітчизникам.

Таким чином, відмінною рисою міжнародних корпорацій є високий ступінь централізації прийняття рішень, коли материнська компанія здійснює сильний контроль над діяльністю іноземних філій. В Україні накопичений досвід взаємовідносин між материнськими компаніями та іноземними філіями відноситься переважно до розглянутого типу ТНК.

Багатонаціональні корпорації (МНК) — це власне міжнародні корпорації, які об'єднують національні корпорації багатьох країн за виробничо-технологічною ознакою.

Ведення бізнесу в кожній країні надає багатонаціональним корпораціям великий ступінь незалежності. Прикладом такої компанії є англо-голландська компанія Royal Dutch Shell, яка існує з 1907 року. Обороти кошти підприємства розподіляються у співвідношенні 60:40. Прикладом транснаціональної корпорації є відома в Європі швейцарсько-шведська компанія АВВ (Asea Brown Boveri), яка спеціалізується на машинобудуванні та електротехніці. АВВ має декілька філій у формі спільних підприємств у країнах Співдружності Незалежних Держав [5].

Для транснаціональних корпорацій характерні поліцентричні або регіонально-центрові відносини між материнськими і дочірніми компаніями. Характеристика поліцентричного типу полягає в тому, що в порівнянні з

внутрішнім ринком роль зовнішніх ринків у діяльності транснаціональних компаній не мала, а часто більш важлива. Ці ТНК мають більші та більш різноманітні філії за кордоном, і вони не стільки продають продукцію материнської компанії, скільки виробляють її на місцевому рівні відповідно до ринкового попиту. В іноземних філіях домінують місцеві менеджери, а самі філії є автономними. Для цього типу МНК характерний високий ступінь децентралізації функцій управління, делегування повноважень дочірнім компаніям.

Завдяки підходу, орієнтованому на регіон, МНК більше не зосереджуються на ринках окремих країн, а радше на регіонах, таких як уся Західна Європа, а не на Франції чи Великобританії. Хоча в цьому випадку іноземні філії розташовані в різних країнах, вони орієнтовані на весь регіон. Цей тип МНК є особливо популярним серед консолідованих груп, і тому може представляти особливий інтерес для українських ТНК, які роблять ставки на ринку СНД.

З точки зору міжнародного права, відмінними ознаками ТНК є:

- орієнтація, в першу чергу, на зарубіжні ринки;
- наявність багатонаціонального акціонерного капіталу;
- існування багатонаціонального керівного центру;
- комплектування адміністрації закордонних філій кадрами, знають місцеві умови.

Глобальні компанії включають компанії, які консолідують бізнес, який ведеться в різних країнах. Подібна компанія розробляє продукт або послугу для одного сегмента світового ринку або виробляє компоненти одного продукту в різних країнах.

Багатонаціональні корпорації виникли у 1980-х роках і продовжували розвиватися. Вони представляють повну силу фінансового капіталу в сучасному світі. Такі галузі промисловості, як хімічна промисловість, електротехніка, електроніка, нафта, автомобілі, інформація та банківська справа, мають найбільші тенденції глобалізації.

Найбільш усталений тип багатонаціональної корпорації — глобальна корпорація — характеризується геоцентричним підходом до відносин між

материнською компанією та її філіями. Ці ТНК можна описати як децентралізовані федерації регіональних філій. Материнська компанія вважає себе не центром ТНК, а лише її частиною. Сценою діяльності транснаціональних корпорацій з центром на землі є весь світ. Тільки компанії, топ-менеджмент яких залишається геоцентричним, можна назвати мультинаціональними або глобальними.

Тому існує кілька типів транснаціональних корпорацій: міжнародні корпорації, транснаціональні корпорації (МНК) і глобальні корпорації. Кордони між цими міжнародними корпоративними групами настільки гнучкі, що можливі переходи від однієї форми до іншої. Виходячи з принципу взаємовідносин між материнською та дочірньою компаніями, теорія МНК виділяє такі відносини (і навіть типи МНК): етноцентризм, поліцентризм, плацентризм і геоцентризм.

2. АНАЛІЗ МІСЦЯ ТА ВПЛИВУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

2.1. Сучасний стан та тенденції розвитку транснаціональних корпорацій

На сучасному етапі економічного розвитку транснаціональні компанії контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 68% міжнародної торгівлі, понад 80% патентів і ліцензій на нове обладнання, нові технології та власні технології, а також майже 90% прями іноземні інвестиції [9].

Поки що транснаціональні корпорації є основою народногосподарського комплексу розвинених країн з ринковою економікою. У процесі трансформації світової економіки до міжнародного виробництва важливу роль відіграли транснаціональні фінансово-промислові групи (ТФПГ), як одна з найпоширеніших форм транснаціональних корпорацій, забезпечивши розвиток НТП у всіх напрямках: технологічний рівень якості продукції, ефективності виробництва, вдосконалення менеджменту, корпоративного управління тощо. Сучасні транснаціональні корпорації, окрім існуючого міжнародного обміну товарами та послугами, також створили міжнародне виробництво та відповідні сфери послуг, сприяли перетворенню локальних (міждержавних, регіональних) міжнародних економічних відносин у глобальні економічні відносини.

Транснаціональні корпорації відіграють ключову роль у процесі глобалізації світової економіки. З кожним роком зростає кількість глобальних транснаціональних корпорацій та їх філій. Досі немає консенсусу щодо їх точної кількості, але, згідно з даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у світі налічується близько 82 000 транснаціональних корпорацій із 810 000 іноземними філіями. За даними аналізу, експорт іноземних філій транснаціональних корпорацій становить приблизно одну третину світового експорту товарів і послуг.

Деякі транснаціональні компанії мають ринкову капіталізацію понад 500 мільярдів доларів США та річний обсяг продажів 1,5-200 мільярдів доларів США.

Слід зазначити, що основним засобом впливу транснаціональних корпорацій на економіку країни є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Крім того, згідно зі статистичними даними ООН, транснаціональні компанії володіють майже 90% світових прямих іноземних інвестицій, що підвищує економічний потенціал і платіжний баланс країн, де розташовані дочірні компанії або філії транснаціональних компаній, а також сприяє економічній модернізації та інновації грошових переказів [10].

Згідно зі звітом ЮНКТАД, близько 80% материнських компаній і 33% дочірніх компаній зосереджено в промислово розвинених країнах, таких як США, країни ЄС і Японія. Зокрема, зі 100 найбільших транснаціональних корпорацій 23 розташовані в США, 16 — у Японії, 13 — у Франції, 10 — у Великій Британії. У країнах, що розвиваються, частка материнської компанії становить 19,5%, а частка іноземної філії – 50%.

Розвиток процесу глобалізації усуває перешкоди для транскордонного руху товарів, капіталу та послуг і сприяє гармонізації нормативних актів, тим самим полегшуючи доступ до зовнішніх ринків. У результаті угоди, укладені ТНК, зростають на 5-10% на рік. За оцінками ЮНКТАД, темпи зростання вартості закордонних активів транснаціональних корпорацій значно перевищують темпи їх прямих іноземних інвестицій: на початок 2009 року інвестиції глобальних підприємств становили 14,9 трлн доларів США, а вартість активів їхні закордонні філії становили 66,77 трлн доларів США. доларів США [12].

Тому транснаціональні корпорації є основною формою функціонування міжнародного капіталу. Вони представляють собою мережу взаємопов'язаних підприємств, які походять з однієї країни та мають свої компоненти та філії в інших країнах. Нині транснаціональні корпорації є основною рушійною силою ринкового виробництва та міжнародного поділу праці, провідним чинником світового господарства та міжнародних економічних відносин. Транснаціональні корпорації мають можливість гнучко налаштовувати механізм інвестування, організаційні методи та засоби для адаптації до внутрішніх і світових економічних змін,

перетворюючи їх у глобальну економічну структуру зі світовою економікою як сферою застосування капіталу.

У сучасних умовах транснаціональні компанії стали ланкою, що з'єднує світове господарство і національну економіку. При виборі країни транснаціональні корпорації оцінюють умови інвестування за такими основними критеріями: оцінка місткості місцевого ринку, наявність ресурсів, місце розташування тощо, політична стабільність країни, правові умови для іноземних інвестицій, податкова система, політична стабільність країни, характер торгової політики, інфраструктура. Ступінь розвитку, захист прав інтелектуальної власності, регулювання економіки державою, дешевизна робочої сили та рівень її кваліфікації, стабільність національної валюти, можливість репатріації прибутків.

Гегемоністський глобалізм транснаціональних корпорацій певною мірою пом'якшується різними міжнародними економічними організаціями, хоча вони часто можуть служити провідником їхніх інтересів. Транснаціональні корпорації є відносно складним явищем у світовій економіці, що постійно розвивається і потребує постійної уваги, досліджень і міжнародного контролю.

Загальний річний обсяг продажів транснаціональних корпорацій дорівнює або перевищує річний валовий внутрішній продукт (ВВП) більшості країн. Наприклад, продажі Itochu перевищують ВВП Австрії, тоді як продажі Royal Dutch/Shell знаходяться на одному рівні з іранськими. Сумарні продажі Mitsui і General Motors перевищують сумарний ВВП Данії, Португалії та Туреччини і на 50 мільярдів доларів більше, ніж ВВП усіх країн Африки на південь від Сахари [12].

За даними офіційного видання журналу Forbes, до топ-10 найдорожчих компаній світу у 2022 році увійшли такі компанії (табл. 2.1). Очолює список, природно, компанія «Apple», вартість бренду якої в 2022 році оцінюється в 182,2 мільярда доларів, що на 8 відсотків більше, ніж минулого року. На другому місці "Google" з активами в \$132,1 млрд, а на третьому - "Microsoft" з ринковою капіталізацією \$104,9 млрд. США, що на 21% більше, ніж у 2017 році. У п'ятірку найдорожчих компаній світу також увійшли представники ІТ-сектору: окрім перерахованих, ще Facebook (\$94,8 млрд) і Amazon (\$70,9 млрд). Загалом, за даними

Forbes, ринкова капіталізація 100 найдорожчих компаній світу становить 2,15 трильйона доларів. США, що на 10% більше, ніж минулого року.

Таблиця 2.1 – Топ-10 найдорожчих компаній світу за версією журналу Forbes у 2022 році

Ранг	Компанія	Рік заснування	Країна	Сфера діяльності	Вартість бренду, млрд. дол. США	Відхилення у порівнянні з 2017 р., %
1.	Apple	1976	США	Технології	182.8	+8
2.	Google	1998	США	Технології	132.1	+30
3.	Microsoft	1975	США	Технології	104.9	+21
4.	Facebook	2004	США	Технології	94.8	+29
5.	Amazon	1994	США	Технології	70,9	+31
6.	Coca-Cola	1892	США	Харчова промисловість	57,3	+2
7.	Samsung	1969	Південна Корея	Технології	47,6	+25
8.	Disney	1923	США	Індустрія розваг	47,5	+8
9.	Toyota	1937	Японія	Автомобілебудування	44,7	+9
10.	AT&T	1983	США	Телекомунікації	41,9	+14

Джерело: [9]

Хоча транснаціональні корпорації переважно розташовані в Західній Європі, Північній Америці та Японії, ТНК працюють у всьому світі. Наприклад, швейцарський електротехнічний гігант ABB має заводи в 140 країнах, тоді як Royal Dutch/Shell розвідує нафту в 50 країнах, переробляє в 34 і продає на ринки в 100. Американська харчова компанія H.J. Heinz працює на шести континентах, а Cargill, найбільша американська зернова компанія, працює в 54 країнах. ICI, провідна британська хімічна компанія, має виробничі підрозділи в 40 країнах і торгові філії в 150,4 країнах [11].

У табл. 2.2 представлено даний рейтинг найдорожчих брендів світу за галузевою приналежністю [10].

Частково через свій розмір ТНК мають тенденцію домінувати в галузях, де виробництво та ринки є олігополістичними або зосередженими в руках відносно невеликої кількості фірм. На п'ять провідних виробників автомобілів і вантажівок припадає майже 60 відсотків світових продажів автомобілів. На п'ятірку провідних нафтових компаній припадає понад 40% частки світового ринку галузі. Для хімічної

промисловості порівнянний відсоток становить 35%, тоді як для електронної та сталеливарної промисловості він перевищує 50% [4].

Таблиця 2.2 – Топ-10 найдорожчих брендів за галузевою приналежністю у 2022 році

Ранг	Галузь	Кількість брендів	Загальна вартість бренду, млрд. дол. США
1	Технології	20	872,6
2	Фінансові послуги	13	160,2
3	Автомобілебудування	12	222,9
4	Виробництво товарів повсякденного попиту	11	124,7
5	Роздрібна торгівля	9	119,0
6	Виробництво предметів розкоші	6	91,7
7	Виробництво напоїв	4	103,2
8	Диверсифіковане галузі	4	66,3
9	Телекомунікації	3	82,3
10	Ресторанна справа	3	65,0
11	Швейна промисловість	3	49,0
12	Алкогільна промисловість	3	42,5
13	Індустрія розваг	2	56,1
14	Медіа-послуги	2	26,3
15	Транспортні послуги	2	21,6
16	Тютюнова промисловість	1	26,6
17	Бізнес-послуги	1	14,8
18	Аерокосмічна галузь	1	8,1
19	Всього	100	2,1529

Джерело: [10].

Пандемія COVID-19 мала прямий негативний вплив на діяльність транснаціональних корпорацій. Економічні наслідки пандемії були особливо відчутні через зупинку виробництва та порушення ланцюга поставок. Оскільки пандемія швидко поширювалася по всьому світу, а заходи пом'якшення наслідків і карантинні обмеження діяли у більшій частині світу, назрів сильніший шок попиту та збій у постачанні. Фізичне закриття підприємств, виробничих цехів і будівельних майданчиків призвело до негайної затримки реалізації інвестиційних проектів. Це впливає на капітальні витрати, екологічні інвестиції та розширення. Подібним чином постраждали M&A із загальним падінням на 50-70% у першій половині 2020 року [3]. Виняткове глобальне середовище, викликане пандемією, призвело до затримок у реалізації поточних інвестиційних проектів і затримок у

нових проектах, а також до висихання іноземних доходів, значна частина яких часто реінвестується в приймаючі країни.

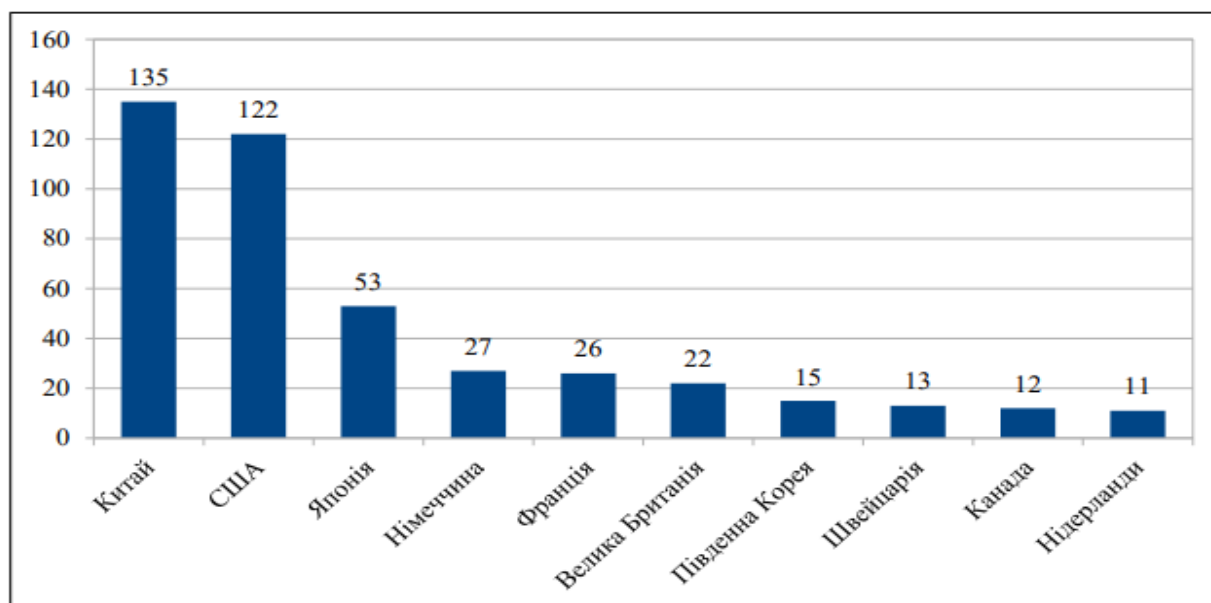

Рис. 2.1. Кількість національних ТНК країн, представлених у рейтингу Fortune Global 500 за 2021 р.

Найбільше падіння спостерігалось в економічно розвинених країнах – 75%. У свою чергу прямі іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, впали лише на 16%, нижче очікувань. Потоки ПІІ впали на 28% в Африці, на 25% у Латинській Америці та Карибському басейні та лише на 12% в Азії, в основному через продовження інвестицій у Китай. Країни з перехідною економікою зазнали найбільшого скорочення ПІІ (81%) через менші потоки до Російської Федерації (найбільшої з цих економік).

Вплив COVID-19 на авіакомпанії був особливо жорстоким: попит впав нижче рівня після 11 вересня 2001 року. American Airlines, наприклад, опустилася з № 372 у списку на № 967 після того, як у першому кварталі опублікувала збиток у 2,2 мільярда доларів. Дохід за 3 квартал знизився на 73% порівняно з минулим роком, оскільки загальний пробіг у милях знизився на 59% порівняно з попереднім роком[2].

Проте не всі компанії постраждали від пандемії. Великі компанії електронної комерції, включаючи Amazon, Alibaba та Walmart, відзначили зростання завдяки зростанню онлайн-покупок. Усі троє потрапили до цього річного списку. Дохід Amazon зріс на 27,2% у 2020 році, Alibaba – на 36%, а Walmart – майже на 2%.

З цього можна зробити висновок, що американські транснаціональні корпорації безперечно є двигуном світової економіки. Їх роль і значення в розвитку країн світу величезні. Платформою для створення транснаціональних корпорацій виступають США, користувачами цієї платформи є інші країни.

Транснаціональні корпорації США є найважливішими гравцями у формуванні глобальної інфраструктури технологічних інновацій, і технології залишаються галуззю з найбільшою ринковою капіталізацією — 7,7 трильйона доларів. Транснаціональні корпорації виступають посередниками між країнами та споживачами і є найбільшими джерелами інвестицій і роботодавцями. Зі зростанням ролі глобалізації та диверсифікації багатонаціональні корпорації все більше виходять на нові ринки, тим самим неминуче підштовхуючи країни до покращення власної економіки.

2.2. Вплив транснаціональних корпорацій на міжнародні економічні відносини

На початку XXI століття транснаціоналізація виробництва і капіталу стала не тільки безпосередньою умовою функціонування та розвитку транснаціональних компаній, але й значною мірою визначає швидкість і пропорції розвитку всієї світової економічної системи.

Принаймні, зовнішньоекономічна сфера відіграє все більшу роль у діяльності транснаціональних корпорацій і стає дедалі активнішим чинником їх економічного зростання. Завдяки відкриттю економічного простору Східної Європи та пострадянського Союзу значно зросло розширення сфери діяльності

транснаціональних корпорацій, прискорилося глобалізація фінансових ринків, активізувався процес приватизації, взаємозалежність деяких країн і національних економік поглибилася, економічна конкуренція посилилася, процес регіональної інтеграції, поява найсучасніших технологій, особливо у сферах зв'язку та телекомунікацій, космосу, біотехнологій [7].

Транснаціональні корпорації (ТНК) мають значний вплив на міжнародні економічні відносини. Ось деякі ключові аспекти їхнього впливу:

– інвестиції та економічний розвиток: ТНК є одними з найбільших джерел іноземних прямих інвестицій (ПІІ) в світі. Вони вкладають великі суми коштів у розвиток нових проектів та створення робочих місць у різних країнах. Це сприяє зміцненню економічного розвитку, прискоренню індустріалізації та модернізації, а також підвищенню життєвого рівня населення;

– міжнародна торгівля: ТНК впливають на міжнародну торгівлю через свою глобальну присутність та глобальні ланцюжки постачання. Вони виробляють товари та послуги в різних країнах та експортують їх на світові ринки. ТНК також активно займаються імпортом сировини, компонентів та інших ресурсів для своєї виробничої діяльності. Це сприяє збільшенню обсягів міжнародної торгівлі та змінює структуру та напрямки торговельних потоків;

– технологічний перенос: ТНК впливають на міжнародний технологічний перенос, впроваджуючи нові технології та інновації у різних країнах. Вони переносять знання, капітал та навички, сприяючи підвищенню продуктивності, покращенню якості товарів та послуг, а також підтримці науково-дослідницької діяльності та розвитку нових технологій у різних країнах;

– зайнятість та соціальні аспекти: ТНК створюють значну кількість робочих місць у різних країнах, що сприяє зниженню безробіття та підвищенню рівня зайнятості. Однак, вплив ТНК на зайнятість може бути двоїстим, оскільки вони можуть також впливати на локальні підприємства та конкуренцію на ринку праці. Також важливим аспектом є соціальна відповідальність ТНК, зокрема їхня роль у впровадженні стандартів праці, охорони навколишнього середовища та сприяння розвитку спільнот;

– влада та політичний вплив: ТНК мають значний політичний вплив на рівні національного та міжнародного рівнів. Вони ведуть активну лобіювальну діяльність, співпрацюють з урядами та міжнародними організаціями, а також фінансують політичні кампанії. Це може мати вплив на прийняття законодавчих актів, регулювання торгівлі та інвестицій, а також формування економічних політик.

Загалом, вплив ТНК на міжнародні економічні відносини є складним і має як позитивні, так і негативні аспекти. Вони виступають як важливі джерела економічного розвитку, але також потребують регулювання для забезпечення справедливих та стабільних економічних відносин. Негативний вплив транснаціональних корпорацій (ТНК) на міжнародні економічні відносини може мати декілька аспектів:

– нерівність: ТНК можуть сприяти появі нерівності у світовій економіці. Вони мають значну фінансову та технологічну потужність, що дозволяє їм займати лідерські позиції на ринках та вигравати в конкуренції. Це може призводити до зміщення балансу сил на користь ТНК, а також до нерівного розподілу економічних ресурсів та можливостей між різними країнами та регіонами;

– експлуатація праці: Деякі ТНК можуть використовувати недобросовісні методи та практики щодо праці у країнах з низьким рівнем соціального захисту та прав праці. Це може включати низькі заробітні плати, погані умови праці, недостатню охорону праці та обмеження в справах профспілок. Це призводить до експлуатації працівників і порушує права людей на справедливі умови праці;

– податкові ухилення: Деякі ТНК можуть використовувати податкові стратегії та механізми для ухилення від оподаткування у різних країнах. Вони можуть використовувати такі практики, як переміщення прибутків до низькоподаткових юрисдикцій, штучне збільшення витрат та інші методи для зменшення свого податкового обов'язку. Це призводить до втрати податкових надходжень для країн та порушує принципи справедливого розподілу податкового навантаження;

– екологічні проблеми: Деякі ТНК можуть мати негативний вплив на довкілля та ставити під загрозу екологічну стійкість. Це може включати забруднення джерел води, повітря та ґрунту, викиди шкідливих речовин, незаконне вирубування лісів та інші дії, які спричиняють зниження якості навколишнього середовища та загрозу здоров'ю людей;

– залежність від ТНК: Розвинуті країни можуть стати залежними від діяльності ТНК із високою технологічною потужністю. Це може призводити до втрати контролю над важливими секторами економіки та залежності від зовнішнього капіталу та технологій. Така залежність може обмежувати можливості розвитку та прискорення індустріалізації власної країни.

Ці негативні аспекти вимагають уваги та регулювання для забезпечення стабільних, справедливих та сталої економічної взаємодії між ТНК та країнами.

В останні роки транснаціональні корпорації з'явилися в країнах, що розвиваються, тому що ці країни можуть бути двигунами економічного зростання та ринкових відносин. Основними причинами виникнення транснаціональних компаній є: пошук нових ринків виробництва та збуту, дешевих ресурсів і робочої сили, зниження витрат виробництва, підвищення конкурентоспроможності та максимізація прибутку [12].

Як показали дослідження, періоди глобальних технологічних змін відкривають «вікно можливостей» для піднесення та успіху країн, що розвиваються, створюючи умови для їх становлення. На відміну від відстаючих галузей у розвинених країнах світу, які стикаються з кризою надмірного накопичення капіталу, вони мають можливість уникнути різкого знецінення капіталу та зосередити його на проривних сферах зростання.

Щоб зберегти лідируючі позиції, передові країни змушені вживати жорстких заходів у зовнішньополітичній, зовнішньоекономічній і політичній сферах. Сьогодні на хвилі зростання нового технологічного ладу домінує Китай, а накопичення капіталу Японії створює можливість переміщення центру світового відтворення до Південно-Східної Азії [13]. Загалом участь країн, що розвиваються, у світових фінансових потоках зростає з 7% у 1990 році до 37% у 2022 році [14].

Іншим важливим трендом, що спостерігається на сьогоднішній день є те, що великі транснаціональні корпорації працюють над забезпеченням більш гендерно збалансованого складу правлінь компаній. Наприкінці 2017 року жінки займали в середньому 22 відсотки рад директорів 100 великих транснаціональних компаній і займали керівні посади в п'яти компаніях. Ця частка трохи вище середнього показника компаній у кошику S&P 500 (один з найпопулярніших фондових індексів США, що показує середнє значення ринку США).

Транснаціональні компанії з виробництвами в різних країнах прагнуть знизити ризики та оптимізувати сплату податків і зборів. Існує велика різноманітність офшорного бізнесу для задоволення найрізноманітніших потреб фізичних та юридичних осіб. Це включає оплату корпоративними дебетовими та кредитними картками, випущеними на ім'я офшорної компанії. Через офшорну компанію ви маєте доступ до кредитних ресурсів іноземних банків, міжнародних ринків депозитів, а також послуг з управління капіталом та інвестиціями. Власники офшорних компаній можуть вибирати з безлічі фінансових посередників і схем роботи [14].

2.3. Проблеми і перспективи діяльності транснаціональних корпорацій в Україні

В умовах глобалізації світової економіки транснаціональні корпорації є рушійною силою бізнесу підприємств, діють на міжнародному ринку, відіграють важливу роль у консолідації та зміцненні світових економічних зв'язків. Транснаціональні корпорації здійснюють операції відповідно до встановлених стратегій, пов'язуючи національні та регіональні ринки та забезпечуючи цілісність глобальної економіки [4]. Для подальшого дослідження, а саме виявлення проблем та перспектив діяльності українських ТНК, вважаємо за необхідне надати визначення ТНК.

Найбільш вдалим і доцільним, на наш погляд, є визначення Конференції з торгівлі та розвитку, згідно з яким транснаціональна корпорація – це міжнародне підприємство, що об'єднує юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та виду діяльності двох і більше країн. через один або декілька кількох центрів прийняття рішень формулюють єдину економічну політику та загальну стратегію.

Центром транснаціональної корпорації є материнська компанія, розташована в країні перебування, яка здійснює централізоване планування, управління та контроль діяльності своїх закордонних філій у країні перебування — дочірніх компаній, асоційованих компаній і відділень. Головна мета транснаціональних корпорацій – зменшити залежність від економічних умов конкретної країни за рахунок дешевих виробничих ресурсів, вийти на ринок збуту та диверсифікувати ризики для отримання максимального прибутку [5].

Всі згадані логотипи найбільш точно описують характеристики транснаціональних корпорацій. Сьогодні існує понад 82 000 транснаціональних компаній і понад 810 000 філій по всьому світу. Зі 100 найбільших економік світу 52 є транснаціональними корпораціями, які мають значні фінансові та технологічні ресурси у своїх активах і створюють масштабні зміни. Однак у світовій економіці домінують лише 500 потужних транснаціональних корпорацій, які продають 80 відсотків світової електроніки та хімікатів, 95 відсотків фармацевтичних препаратів і 76 відсотків машинобудування. 85 найпотужніших компаній контролюють 70% усіх іноземних інвестицій.

Тобто економічний потенціал деяких транснаціональних корпорацій сьогодні перевищує економічний потенціал не лише окремих країн, а й економічний потенціал регіонів світу. Транснаціональний капітал володіє третіною всіх виробничих фондів і виробляє майже половину світової продукції. Завдяки своїм рішенням у сфері капіталовкладень і вибору місць виробництва транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у розподілі глобального виробничого потенціалу [6].

На думку багатьох вчених, існує декілька причин позитивного розвитку ТНК, однією з яких слід визнати першу – недосконалість ринкового механізму впровадження ноу-хау та виробничого досвіду. Усередині МНС ці активи є мобільними та можуть бути передані в інші країни, а зовнішні наслідки використання цих активів не виходять за межі МНС. По-друге, це додаткові можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності через доступ до дешевшої або більш кваліфікованої робочої сили, сировини, дослідницького потенціалу, виробничих потужностей і фінансових ресурсів у країні перебування.

Крім того, основними причинами активного розвитку транснаціональних корпорацій є наближеність продукції закордонних філій компанії до споживачів і можливість отримання інформації про ринкові перспективи та конкурентний потенціал компаній країни перебування. Зазначається, що транснаціональні корпорації здатні використовувати національні особливості країни, особливо оподаткування, політику різних країн, курсові різниці тощо, іноді навіть втручати в політику приймаючої країни. Здатність продовжувати свою технологію та життєвий цикл продукту. Але, на наш погляд, головна причина – це можливість уникнути бар'єрів при вході на ринок країни шляхом експорту товарів та/або послуг, і все завдяки прямим іноземним інвестиціям.

Щодо України, то найбільш привабливими секторами української економіки для ТНК є професійно-технологічна діяльність, фінанси, страхування та торгівля, переробна промисловість (рис. 2.2).

Однією з умов діяльності транснаціональних корпорацій є наявність в Україні сировинних ресурсів, а саме великих запасів різноманітної сировини (вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, урану та ін.) та наявність обладнання для їх видобутку корисних копалин, а також відносно дешевої робочої сили, що є непереборним фактором для діяльності транснаціональних компаній на території України.

Рис. 2.2. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України за видами економічної діяльності у 2021 році, у % до загального підсумку, (окрім тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської області та АРК)

Джерело: [9]

Сучасні науковці та практики стверджують, що вільне пересування транснаціональних корпорацій територією України є об'єктивним засобом, оскільки відкриває можливості для залучення іноземних інвестицій. Крім того, створення хорошої інвестиційної привабливості наразі є актуальним внутрішнім завданням, і чи вдасться його вирішити, залежить від рівня соціально-економічного розвитку та модернізації. Загалом географія іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій дещо відрізняється від державних інвестицій, оскільки найбільше інвестують в українську економіку американські компанії, а інвестиційна діяльність американських компаній не диференційована у вигляді державних позик і кредитів.

Якщо розглядати географічний розподіл діяльності транснаціональних корпорацій в Україні (рисунок 2.3), то найбільші потоки ПІІ в нашу економіку надходять з європейських країн.

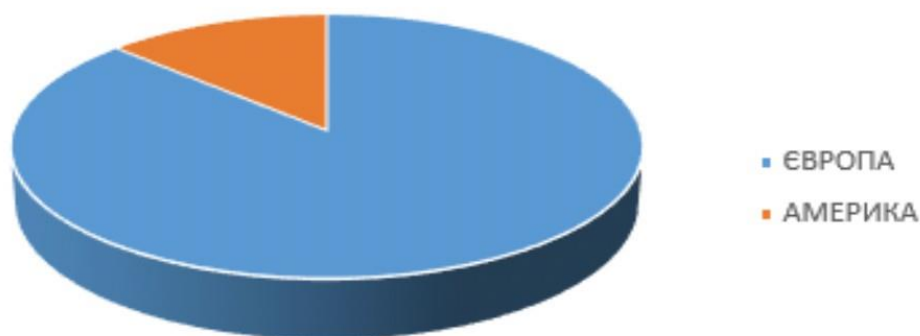

Рис. 2.3 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України за 2021 р., млн дол. США. (окрім тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської області та АРК)

Джерело: [9]

Якщо говорити про діяльність транснаціональних корпорацій у країні перебування, то крім того, що вони є основними інвесторами в країні та діляться своїми технологічними досягненнями та новітніми технологіями, вони також можуть втручатися в політичний та економічний статус країни, що може служити катализатором перетворення на джерело дешевих ресурсів і робочої сили. Розглянемо більш детально переваги та недоліки діяльності транснаціональних корпорацій в Україні. Україна. Почнемо з позитивного впливу транснаціональних корпорацій на українську економіку. На нашу думку, найважливішим критерієм є збільшення прямих іноземних інвестицій, збільшення податкових надходжень до бюджету, а отже, сприяння економічному зростанню.

Слід також звернути увагу на впровадження інновацій, забезпечення модернізації виробництва, що веде до реконструкції основних фондів. Завдяки відкриттю в нашій країні представництв транснаціональних корпорацій знизиться рівень безробіття, підвищиться якість працівників, а топ-менеджери отримають досвід управління бізнесом.

З точки зору торговельних відносин, відкриття філій ТНК сприятиме поживленню внутрішньої торгівлі, насиченню ринку якісними товарами та послугами, а також сприятиме зміцненню зовнішньоекономічних відносин. Усе це

сприятиме позитивному іміджу нашої країни. Однак у переваг діяльності ТНК є й негативні сторони. Давайте обговоримо їх докладніше.

Відкриття представництва призводить до домінування, а відтак і ліквідації національних виробників транснаціональними корпораціями, до того ж транснаціональні корпорації мають можливість захоплювати найперспективніші сектори економіки та лобіювати власні інтереси щодо цінової політики. На нашу думку, основним недоліком є те, що транснаціональні компанії можуть використовувати застарілі технології для виробництва та виробляти шкідливу продукцію, не дотримуючись екологічних стандартів нашої території.

Згідно з вищезазначеною політикою уряду України, він має бути спрямований на використання всіх позитивних можливостей, які виникають у діяльності транснаціональних корпорацій, та компенсацію негативних наслідків їхньої діяльності, а також має розробляти пріоритети, виходячи з рішучості держави і, отже, не повинні мати на меті надання податкових знижок або накладати обмеження на операції.

ВИСНОВКИ

Транснаціональні корпорації (ТНК) є глобальними підприємствами, які мають дочірні підприємства, філії або операції в різних країнах. Вони мають можливість розвиватися та здійснювати свою діяльність поза межами своєї країни походження. Основна сутність ТНК полягає у тому, що вони управляються та контролюються центральним органом, розташованим у країні.

Найдавніші історичні витoki транснаціональних корпорацій можна простежити до Західної Європи, особливо великих колоніальних та імперіалістичних підприємств Великобританії та Нідерландів, які почалися в 16 столітті і тривали сотні років. У цей період були створені такі компанії, як Британська Ост-Індська торгова компанія, щоб сприяти торговельній діяльності своєї країни або територіальним придбанням на Далекому Сході, в Африці та Америці.

На сучасному етапі економічного розвитку транснаціональні корпорації контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 68% міжнародної торгівлі, понад 80% патентів і ліцензій на нове обладнання, нові технології і ноу-хау і майже 90%. є прямі закордонні інвестиції.

Поки що транснаціональні корпорації є основою народногосподарського комплексу розвинених країн з ринковою економікою. У процесі трансформації світової економіки до міжнародного виробництва важливу роль відіграли транснаціональні фінансово-промислові групи (ТФГ), як одна з найпоширеніших форм транснаціональних корпорацій, забезпечивши розвиток НТП у всіх напрямках: техн. рівень якості продукції, ефективності виробництва, вдосконалення менеджменту, корпоративного управління тощо. Сучасні транснаціональні корпорації, окрім існуючого міжнародного обміну товарами та послугами, також створили міжнародне виробництво та відповідні сфери послуг, сприяли перетворенню локальних (міждержавних, регіональних) міжнародних економічних відносин у глобальні економічні відносини.

Тому, говорячи про роль транснаціональних корпорацій у світовому розвитку, слід визнати, що розширення сфери діяльності транснаціональних корпорацій сприяє зростанню світової економіки, поширенню науково-технічних досягнень і уповільненню економічного зростання. зростання. Відмінності між країнами. Рівень організації та ефективності суспільного виробництва. Однак не слід забувати, що вони взагалі не є благодійними організаціями і часто проявляють хижацьку поведінку в експлуатації ресурсів менш розвинених країн і зберігають монокультурну та сировинну залежність від розвинених країн.

Згідно з офіційною версією журналу «Форбс», рейтинг 10 найдорожчих компаній світу 2022 року виглядає наступним чином: перше місце, природно, займає Apple, вартість її бренду в 2022 році оцінюється в 182,2 мільярда доларів США. збільшившись на 8% порівняно з минулим роком, посівши друге місце. Найбільшим є «Google» з активами 132,1 млрд доларів США, а третє — «Майкрософт» з ринковою вартістю 104,9 млрд доларів США. США, що на 21% більше, ніж у 2017 році. У п'ятірку найдорожчих компаній світу також увійшли представники ІТ-сектору: окрім перерахованих, ще Facebook (\$94,8 млрд) і Amazon (\$70,9 млрд). Загалом, за даними Forbes, ринкова капіталізація 100 найдорожчих компаній світу становить 2,15 трильйона доларів. доларів США, що на 10% більше, ніж минулого року.

Пандемія COVID-19 безпосередньо негативно вплинула на діяльність транснаціональних компаній. Економічні наслідки пандемії були особливо відчутними через зупинку виробництва та порушення ланцюга поставок. Оскільки пандемія швидко поширюється по всьому світу, а заходи пом'якшення наслідків і карантинні обмеження вводяться в більшій частині світу, назріває сильніший шок попиту та перебої з поставками. Фізичне закриття підприємств, виробничих цехів та будівельних майданчиків призвело до негайної затримки реалізації інвестиційних проектів. Це впливає на капітальні витрати, екологічні інвестиції та розширення. Злиття та поглинання також постраждали, із загальним падінням на 50-70% у першій половині 2020 року.

Вплив COVID-19 на авіакомпанії був особливо жорстоким: попит впав нижче рівня після 11 вересня 2001 року. American Airlines, наприклад, опустилася з № 372 у списку на № 967 після того, як у першому кварталі опублікувала збиток у 2,2 мільярда доларів. Дохід у третьому кварталі знизився на 73% порівняно з аналогічним періодом минулого року, а загальний пробіг у милях знизився на 59% порівняно з попереднім роком.

Однією з умов діяльності транснаціональних корпорацій є наявність в Україні сировинних ресурсів, а саме великих запасів різноманітної сировини (вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, урану та ін.) та наявність обладнання для їх видобутку корисних копалин, а також відносно дешевої робочої сили, що є непереборним фактором для діяльності транснаціональних компаній на території України.

Сучасні науковці та практики стверджують, що вільне пересування транснаціональних корпорацій територією України є об'єктивним засобом, оскільки відкриває можливості для залучення іноземних інвестицій. Крім того, створення хорошої інвестиційної привабливості наразі є актуальним внутрішнім завданням, і чи вдасться його вирішити, залежить від рівня соціально-економічного розвитку та модернізації.

Загалом географія іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій дещо відрізняється від державних інвестицій, оскільки найбільше інвестують в українську економіку американські компанії, а інвестиційна діяльність американських компаній не диференційована у вигляді державних позик і кредитів.

Згідно з вищезазначеною політикою уряду України, він має бути спрямований на використання всіх позитивних можливостей, які виникають у діяльності транснаціональних корпорацій, та компенсацію негативних наслідків їхньої діяльності, а також має розробляти пріоритети, виходячи з рішучості держави і, отже, не повинні мати на меті надання податкових знижок або накладати обмеження на операції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Direct Investment by Country and Industry. 2020. URL: <https://www.bea.gov/news/2021/direct-investment-country-andindustry-2020>
2. Fortune Global 500–2021. URL: <https://fortune.com/global500/>
3. Global Top 100 companies by market capitalisation-2021 URL: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/assets/pwc-global-top-100-companies-2021.pdf> (дата звернення: 15.09.2021).
4. Omri Wallach The Top 100 Companies of the World: The U.S. vs Everyone Else. 2021 URL: <https://www.visualcapitalist.com/the-top-100-companies-of-the-world-the-u-s-vs-everyone-else/>
5. Stoller K. The world`s best employers. 2020. URL: <https://www.forbes.com/lists/worlds-best-employers/#282897f31e0c>
6. The World Bank Group (2018), “World Development Indicators”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/products/wdi>
7. The World’s Most Valuable Brands Forbes. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2018/05/23/the-worlds-most-valuable-brands-2018/#1d807343610c/>
8. World Investment Report 2018: Investment And New Industrial Policies: United nations conference on trade and development. —United Nations Publications, New York, USA, 2018. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_overview_en.pdf
9. Антонов Я.В. Формування державної політики у сфері регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Управління суспільними та економічними системами. 2020. 563с.
10. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 275 с.
11. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. Київ: НІС, 2018. 132 с.

12. Батченко Л.В., Жаріков А.Є. Транснаціоналізація української економіки – необхідність, зумовлена часом. Держава та регіони. Сер., Економіка та підприємництво: Науково-виробничий журнал. Запоріжжя, 2017. №6. С. 12-17.
13. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. Херсон: ХНЕУ, 2018. 210 с.
14. Білорус О.Г. Глобальний конкурентний простір: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 680 с.
15. Білошапка В.А. Управлінська результативність в розвитку міжнародних компаній: монографія. Київ: Графіка і Друк, 2017. 236 с.
16. Болгарова Н. К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник // Бізнес Інформ. – № 12. – 2013. – С. 33-38.
17. Болгарова Н. К. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів / Н. К. Болгарова, Т. М. Паневник. – [Електронний ресурс]. – URL : <http://elibrary.nubip.edu.ua>.
18. Брензович К.С. Вплив національних ТНК на формування позицій США на світових ринках. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 43.С. 3–8.
19. Варналій З.С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ: Знання України, 2015. 463 с.
20. Гладій І. Й. Регіоналізація світового ринку: Євроінтеграційний аспект : монографія. Економічна думка, 2016. 554 с.
21. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [мографія / П. Куцик, О. Ковтун, Г. Башнянин. – Львів : Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с, с. 456.
22. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В. Юрчишин. – Київ: Заповіт, 2018. – 202 с.
23. Гринь О.В. Роль ТНК в сучасній світовій економіці, 2017. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/viewFile/3061/2749
24. Гронтковська Г. Е. Міжнародна економіка : підручник О. І. Ряба, А. М. Венцурик, О. І. Красновська. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 384 с.

25. Гудим К. Транснаціоналізація як чинник глобалізації / К. Гудим // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 4. – С. 33-44.
26. Кочетков В. М. Розвиток українських ТНК як фактор росту економіки країни. Ефективна економіка. 2019. № 10. С. 55-60.
27. Лимонова Е. М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. Європейський вектор економічного розвитку. 2020. Вип. 1. С. 93 – 101.
28. Ляшенко В.І. Україна ХХІ: неоіндустріальна держава або «крах проекту»: монографія / В.І. Ляшенко, Є.В. Котов: НАН України, Інститут економіки промисловості; Полтавський університет економіки і торгівлі. – Київ, 2015. 196 с.
29. Макарчук К.О. Транснаціональні корпорації та транснаціональні банки як суб'єкти міжнародного бізнесу / К.О. Макарчук // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. - 2014. - № 1144, вип. 3(1). - С. 41-46.
30. Марченко К. В. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК / К. В. Марченко. - // Економіка та держава: - 2014. - № 7. - С. 54-58.
31. Михайлишин Л.І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія. Вінниця : ДонНУ, 2016. 314 с.
32. Міжнародний бізнес : підручник / В. А. Вергун, А. І. Кредісов, О. І. Ступницький та ін. ; за ред. проф. Вергун. – К. : ВАДЕКС, 2014. – 810 с.
33. Ночвіна І. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та їх вплив на національну економіку / І. О. Ночвіна // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка». – 2014. – Вип.14. – С. 200- 207.
34. Охріменко О. О. Транснаціональні корпорації у системі світових економічних відносин / О.О. Охріменко, Д. Д. Сільвестрова. // Ефективна економіка. - 2013. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_56.

35. Павлюк Т.С. Аналіз розвитку світових ТНК: досвід для України / Т.С. Павлюк, М.В. Діденко // Економіка та суспільство – 2018. - № 5. - С. 46-52.
36. Пенська І.О. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України / І.О. Пенська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3(80). – С. 114–124.
37. Рябець Н.М. Роль ТНК країн, що розвиваються, в умовах посилення диспропорцій економічного розвитку країн / Н.М. Рябець // Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 39–45.
38. Скавронська І.В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік / І.В. Скавронська, О.В. Мадараш // Молодий вчений. – 2016. – № 4(31). – С. 197–200.
39. Ткаченко Д. О. Сутність транснаціоналізації та особливості діяльності транснаціональних корпорацій в умовах глобальної економіки / Д. О. Ткаченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 13. - С. 72-76.
40. Хамандрик Х.С. Економічна політика ТНК у сучасних міжнародних інвестиційних процесах. Трансформація економічних процесів у морегосподарському комплексі України : матеріали всеукр. наук. екон. читань з міжнар. участю, 17–18 грудня 2019 р. Миколаїв, 2019. С. 177–182.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Характеристика основних видів ТНК

Ознаки	Інтернаціональні корпорації	Багатонаціональні корпорації	Глобальні корпорації
А	1	2	3
1. Тип взаємовідносин материнської компанії та зарубіжних філіалів	етноцентричний	поліцентричний або регіоноцентричний	геоцентричний
2. Орієнтація	Абсолютний приріст материнської компанії, зарубіжні філії створюються, як правило, тільки для забезпечення постачання або збуту.	Об'єднання компаній ряду країн на виробничій або науково-технічній основі. Велика ступінь незалежності при проведенні операцій в кожній з країн. Філії великі і здійснюють різноманітні види діяльності, в т.ч. і виробничу.	Інтеграція воєдино діяльності, що здійснюється в різних країнах. Наприклад, у різних країнах можуть вироблятися складові частини одного виробу. Материнська компанія розглядає себе не як центр, а як одну із складових частин корпорації.
3. Відношення до зарубіжного ринку	Зарубіжні ринки розглядаються тільки як продовження ринку базування материнської компанії.	Зарубіжні ринки часто розглядаються як більш важливий сектор діяльності ТНК в порівнянні з внутрішнім ринком.	Ареною діяльності є весь світ.
4. Рівень централізації прийняття управлінських рішень	Висока централізація прийняття управлінських рішень на рівні материнської компанії.	Децентралізація окремих функцій управління. Делегування повноважень дочірнім фірмам. Управлінські рішення приймаються на основі тісної координації між материнською компанією та філіями.	Висока децентралізація прийняття рішень при тісній координації між материнською компанією та філіями.
5. Контроль за діяльністю закордонних філій	Сильний контроль з боку материнської компанії.	Філії, як правило, автономні.	Філії, як правило, автономні.

Продовження таблиці А.1

А	1	2	3
6.Кадровая політика	Перевага віддається співвітчизникам в зарубіжних філіалах. Працівники країни базування ТНК призначаються на усі можливі посади за кордоном.	У закордонних філіях переважають місцеві менеджери. Місцеві кадри приймаючої країни призначаються на ключові пости.	Кращі працівники з усіх країн призначаються на будь-які посади.
7. Організаційна структура	Складна орг. структура материнської компанії, проста у зарубіжних філій.	Орг. структура з високим рівнем незалежності філіалів.	Вельми складна орг. структура з автономними філіалами.
8. Інформаційні потоки	Великий обсяг наказів і розпоряджень на адресу філіалів.	Невеликий потік інформації материнської компанії та з неї, невеликий потік між філіями.	Значні потоки інформації материнської компанії та з неї і між всіма філіями.

Джерело: [4].